

Taalbeleidsplan BC Broekhin Roermond

2022-2026

Marc Demandt, directeur

Rens Afman, portefeuillehouder taalbeleid

Miryam Schuitemaker, coördinator taalbeleid / dyslexie

Voor u ligt het Taalbeleidsplan van BC Broekhin, 2021-2025. In dit plan wordt de huidige staat van het taalbeleid op deze school beschreven en tevens wordt er geschetst waar naartoe gegroeid dient te worden. Willen we onze leerlingen laten uitgroeien tot volwassenen die volwaardig kunnen 'meedraaien' in de maatschappij, dan is niet alleen een schooldiploma onontbeerlijk, maar ook een groot aantal ontwikkelde vaardigheden, waarbij taalvaardigheid - zowel mondeling als schriftelijk - een cruciale basisvaardigheid is.

Als onze leerlingen de school verlaten, moeten zij vaardig zijn in spreken (presenteren, discussiëren, debatteren), luisteren, lezen en schrijven. Bij de laatste twee vaardigheden gaat het om allerlei soorten teksten: fictie en non-fictie. Bij lezen dient gestreefd te worden naar diepgaand begrip van die teksten; bij schrijven speelt de beheersing van de taalconventies een niet te verwaarlozen (!) rol. Argumentatie komt bij alle hierboven genoemde vaardigheden aan de orde en ook daar moeten de leerlingen zich dus in bekwaamd hebben. En de allerbelangrijkste basisvoorwaarde is natuurlijk een goed ontwikkelde woordenschat.

Niet alleen de docenten van de vaksectie Nederlands kunnen verantwoordelijk geacht worden de leerlingen bovenstaande vaardigheden bij te brengen. Iedere vakdocent op BC Broekhin dient zich in te spannen om elke leerling qua taalvaardigheid goed toegerust zijn schoolcarrière hier af te laten sluiten.

Wel zal de sectie Nederlands - samen met de taalbeleidscoördinator - het voortouw nemen om te komen tot een schoolcultuur waarin iedere docent de noodzaak van intensieve aandacht voor taal inziet en daarop ook actie onderneemt. Alleen een professionele cultuur, waarin ruimte is voor scholing en het delen van kennis, kan bewerkstelligen dat we onze leerlingen optimaal voorbereiden op de maatschappij.

Miryam Schuitemaker

Inhoudsopgave:

1	Inleiding	5
2	Schoolprofiel	6
3	Noodzaak en aanleiding	7
4	Visie op taal en taalbeleid	9
	4.1 De smalle variant	10
	4.2 De brede variant	10
5	Huidige situatie: wat gebeurt er al op BC Broekhin?	11
	5.1 De smalle variant	11
	5.2 De brede variant	12
	5.2.1 De rol van de vaksecties	12
	5.2.2 De rol van de taalbeleidscoördinator	13
6	Doelstelling	16
7	Voorwaarden	17
8	Implementatie en communicatie	19
9	Evaluatie	20
10	Facilitering	21
	Bijlagen:	22
	Taal en taalontwikkeling in de vaklessen	23
	Dyslexieprotocol	40
	Leesstrategieën (toe te passen op zakelijke teksten)	50
	Lezen op de kaart: aanbevelingen om te komen tot een leescultuur op school	52

1 Inleiding

Steeds vaker worden we geconfronteerd met het feit dat er nogal wat schort aan de taalvaardigheid van jongeren. Onlangs nog, eind 2019, verscheen het Pisa-rapport (Programme for International Student Assessment), een internationaal onderzoek waarin de prestaties van 15-jarigen worden gemeten. Hieruit bleek dat het leesvaardigheidsniveau van Nederlandse jongeren ten opzichte van jongeren in andere landen fors achteruit gegaan is. Meer aandacht voor taalvaardigheid is dus noodzakelijk: niet alleen van de docenten Nederlands, maar van alle docenten. Om die schoolbrede aandacht te waarborgen dient elke school te beschikken over een taalbeleidsplan. Het doel van taalbeleid is om de taalvaardigheid van leerlingen zodanig tot ontwikkeling te brengen dat zij met succes de schoolloopbaan doorlopen en uitgroeien tot evenwichtige en mondige burgers.

Taalbeleid ontstond in de jaren '90 als beleid voor taalzwakke of allochtone leerlingen, maar het is inmiddels algemeen aanvaard dat een taalbeleid voor alle leerlingen geldt en zich niet langer beperkt tot specifieke doelgroepen.

In Nederland heeft de commotie rond taalvaardigheid destijds geleid tot de instelling van de expertgroep 'Doorlopende leerlijnen Taal en Rekenen', ook wel de Commissie Meijerink genoemd. In haar eindrapport in 2008 heeft zij de referentieniveaus voor taalvaardigheid vastgesteld. Voor een vmbo-leerling is dat referentieniveau 2F, voor een havo-leerling 3F en voor een vwo-leerling 4F. De niveaus gelden voor alle vaardigheden binnen het vak Nederlands: leesvaardigheid (zowel fictie als non-fictie), schrijfvaardigheid (woordenschat, formuleren, spelling en interpunctie), luistervaardigheid en spreekvaardigheid.

De leraar Nederlands kan niet meer alléén zorgdragen voor de taalontwikkeling van zijn leerlingen in een maatschappij waarin snelle informele informatie- overdracht voor jongeren steeds vanzelfsprekender lijkt, terwijl diezelfde maatschappij uiteindelijk wel kennis van formele, correcte communicatie van haar volwassen deelnemers eist. Er moet dus meer oog zijn voor deze taalontwikkeling en wel in alle onderwijs-geledingen en in alle vakken binnen BC Broekhin. Daartoe is dit taalbeleidsplan geformuleerd.

2 Schoolprofiel

BC Broekhin, een van de SOML-scholen, is een katholieke school voor vmbo-t, havo, vwo (gymnasium en atheneum) en tto (tweetalig onderwijs). Een vrijeschool-afdeling maakt eveneens deel uit van BC Broekhin. De school telt ongeveer 1550 leerlingen.

Naast het aanbieden van inhoudelijk goed en betekenisvol onderwijs is een van de doelen het bijdragen aan een brede, evenwichtige en positieve ontwikkeling van jongeren met aandacht voor normen en waarden. In deze snel veranderende samenleving wil de school haar leerlingen alle kansen en mogelijkheden bieden om zich verder te ontwikkelen en te ontplooien, waar ook ter wereld.

De leerlingenpopulatie bestaat voor een deel uit leerlingen die thuis een andere taal spreken. Het overgrote deel zijn Nederlandstalige leerlingen afkomstig uit verschillende milieus in de stad zelf, of in de omliggende dorpen. Wel wordt er thuis vaker een Limburgs dialect gesproken. Een aantal kinderen is afkomstig uit taalarme gezinnen, waar een stimulerende leesopvoeding niet vanzelfsprekend is. Het gaat dan om gezinnen waarvan de ouder(s) weinig opleiding heeft (hebben), niet of nauwelijks participeren op de arbeidsmarkt, laagtaalvaardig zijn en/of laaggeletterd zijn in de Nederlandse taal. De kans dat er in deze gezinnen sprake is van een weinig stimulerende, talige thuisomgeving voor kinderen is groter dan in gezinnen met taalvaardige ouders met een gemiddelde of hogere opleiding. Deze kinderen zullen we eerder aantreffen op onze reguliere afdeling (en eerder in het vmbo) dan op de vrijeschool.

3 Noodzaak en aanleiding

Elke school dient te beschikken over een taalbeleidsplan. Een taalbeleidsplan is een document waarin de school aangeeft op welke manier zij de komende jaren gaat werken aan de verbetering van de taalvaardigheid van haar leerlingen.

Het leesvaardigheidsniveau van jongeren in Nederland daalt gestaag. Daar zijn allerlei - o.a. maatschappelijke - oorzaken voor aan te wijzen, maar dat neemt niet weg dat er aan verbetering van dat niveau gewerkt dient te worden. De resultaten van het examen Nederlands liggen op BC Broekhin rond het gemiddelde, maar jaren geleden waren de prestaties hoger dan gemiddeld. Onze school volgt dus de trend die in heel Nederland zichtbaar is, maar dat is wel een punt van zorg...

Als we de testresultaten bekijken waarmee de brugklasleerlingen vanuit de diverse basisscholen naar BC Broekhin komen, valt op dat een aantal kinderen binnenkomt met een achterstand op het gebied van taal. Het ligt voor de hand dat dit de schoolcarrière in negatieve zin kan beïnvloeden, zeker wanneer er bij de leerling sprake is van discrepantie tussen het algemene intelligentieniveau en het taalniveau. Het is dus belangrijk de bestaande achterstand zo snel mogelijk weg te werken en de nodige ondersteuning te bieden.

Maar taalbeleid gaat natuurlijk verder dan een ondersteuningsaanbod in de brugklas. Gedurende de hele schoolcarrière van onze leerlingen staat taal centraal en uiteindelijk dienen zij allemaal het vereiste referentieniveau (2F, 3F of 4F) te bereiken. Dat geldt voor alle vaardigheden: spreek-, schrijf-, luister- en leesvaardigheid.

In een multiculturele samenleving, waarin steeds meer leerlingen een meertalige achtergrond bezitten en waarin jongeren door de alom aanwezige jongerencultuur steeds minder de waarde inzien van talige conventies, is het noodzakelijk dat niet alleen de docent Nederlands de verantwoordelijkheid draagt voor de ontwikkeling van de taalvaardigheid in het Nederlands van zijn leerlingen. De tijd waarin de leerling vanuit zichzelf wist dat het belangrijk was om op je taalgebruik te letten, is definitief voorbij. Scholen zien zichzelf voor de uitdaging gesteld met nieuwe middelen en nieuwe ideeën aan taal een prominente plaats in de opleiding toe te kennen. Taalbeleid moet daarin het sleutelwoord zijn.

Taal is het voertuig van onze gedachten. Daarmee is taal in zekere zin het belangrijkste 'vak' dat kinderen op school kunnen leren. Om kennis te kunnen verwerven en gebruiken moeten leerlingen taalvaardig worden. Taalvaardigheid is een voorwaarde om goed te kunnen functioneren in de maatschappij, en een basisvaardigheid die nodig is voor alle schoolvakken.

In school speelt taal bij alle vakken een rol. Dagelijks ontvangen leerlingen mondelinge aanwijzingen en opdrachten, voeren ze schriftelijke opdrachten uit, lezen ze (schoolboek)teksten, instructies of toetsvragen en leggen ze medeleerlingen iets uit. Er worden teksten geschreven, presentaties gegeven en discussies en debatten gevoerd. We bedienen ons allemaal van het Nederlands. Daarbij wordt van leerlingen - naast een algemene woordenschat - een voldoende beheersing van schooltaalwoorden en specifieke vaktaal-woorden verwacht. Begrijpend lezen bevordert de samenhang tussen het vak Nederlands en de andere vakken.

Zorgwekkend is de daling in het niveau van begrijpend lezen in Nederland. In de in 2021 gepubliceerde visietekst van de Kennistafel Effectief Leesonderwijs (Beter leesonderwijs: van weten naar doen!, november 2021) wordt vermeld dat die daling met name zichtbaar is op vaardigheden die nodig zijn om teksten diepgaand te verwerken: het vermogen om de kwaliteit en geloofwaardigheid van teksten te beoordelen, te reflecteren op vorm en inhoud en om te gaan met conflicterende informatie binnen of tussen teksten. Naast afname van leesprestaties onder leerlingen in het voortgezet onderwijs neemt ook het leesplezier verder af. Steeds meer leerlingen rapporteren dat zij minder lezen en dat ze alleen lezen als het moet of omdat ze informatie nodig hebben. Zij ervaren bovendien dat ze weinig steun en stimulans van docenten krijgen als het gaat om leesmotivatie en betrokkenheid.

Al met al is er dus reden genoeg om het taalbeleid op BC Broekhin een flinke boost te geven!

4 Visie op taal en taalbeleid

In het schoolplan van BC Broekhin staan de missie en visie van de school als volgt beschreven:

Missie | 'Waar wij voor gaan en staan'

Wij willen het volledige potentieel van onze leerlingen en medewerkers aanboren en hen laten ontdekken hoe zij van waarde kunnen zijn voor zichzelf, de ander, de samenleving en het leven op onze planeet. Daartoe wordt een rijke oefen- en ontmoetingsplaats en een krachtige leeromgeving geboden, waar iedereen de handvatten en mogelijkheden krijgt om de benodigde sleutelcompetenties te verwerven en 'ergens goed in te worden'. Daartoe hebben wij ons mission statement ontwikkeld; één krachtige zin die omschrijft wie wij zijn en wat wij willen uitdragen:

'Samen leren, BC Broekhin verbindt'

Visie | 'Waar wij naar toe willen groeien'

Onze missie en kernwaarden maken wij concreet door een vertaling naar onze visie. De visie beschrijft waarheen wij op weg zijn en wat wij op termijn willen realiseren.

Wij willen dat BC Broekhin...

... een plek is waar iedere leerling en medewerker gezien, gehoord en gewaardeerd wordt en de mogelijkheid krijgt om te floreren.

... uitgaat van de leerling als uniek mens en individu, geworteld binnen een eigen achtergrond en met een eigen, specifieke ontwikkelopdracht en -behoefte.

... een leefgemeenschap is die gebruik maakt van de rijkdom aan diversiteit, die ons allen verbindt, als basis voor het creëren van een gemeenschap van verbondenheid.

... een leergemeenschap vormt die bestaat uit een samenwerkingsverband van medewerkers, leerlingen, ouders en buitenschoolse partners, waarin betekenisvol onderwijs wordt aangeboden; onderwijs dat uitdagend, ondersteunend en toekomstgericht is met een goede kennisbasis als fundament.

... op zoek gaat naar oplossingen voor levensechte vraagstukken, die zowel regionaal en lokaal, als internationaal op ondernemende wijze aangepakt en ervaren worden.

... bijdraagt aan de ontwikkeling van een duurzame samenleving en de instandhouding

van het leven op onze prachtige planeet.

Dat taal - en met name een optimale beheersing van de taal - een cruciale rol speelt in het bereiken van de hierboven geformuleerde doelen, behoeft geen nadere toelichting. Het taalbeleid op BC Broekhin is dan ook van groot belang.

Taalbeleid is de structurele en strategische poging van een schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de taalleerbehoefte van de leerlingen met het oog op het bevorderen van hun ontwikkeling (zowel op taal- als algemeen gebied) en het verbeteren van hun onderwijsresultaten.

Grofweg kunnen we twee soorten taalbeleid onderscheiden:

4.1 De smalle variant

Dit eerste type richt zich op het wegwerken van taaltekorten, de verbetering van taalfouten of het behalen van een bepaalde taaltoets. Taalbeleid is hier vooral een vorm van "achterstandsbeleid". Het omvat schoolse taalkennis (spelling, een brief schrijven, stijlfiguren, grammaticaregels) die eenmalig wordt aangeboden, geoefend en getoetst. Taalbeleid richt zich hier op een bepaalde doelgroep: de taalzwakke leerling. Deze doelgroep kan op drie manieren in beeld komen: door testgegevens van de basisschool, door een taaltoets of door verwijzing door een docent of begeleider die taaltekorten signaleert.

4.2 De brede variant

Dit tweede type richt zich op de taalontwikkeling van alle leerlingen. De opvatting van de school is dat elke leerling aan het einde van de opleiding het vereiste niveau (2F, 3F of 4F) in taalvaardigheid moet hebben bereikt. De sectie Nederlands speelt hier natuurlijk de belangrijkste rol in, maar ook andere secties dienen hun steentje bij te dragen.

5 Huidige situatie: wat gebeurt er al op BC Broekhin?

5.1 De smalle variant

Het taalbeleid binnen de smalle variant heeft al jaren de vorm van het dichtens van hiaten door middel van individuele bijspijkertrajecten. Het afgelopen schooljaar is er gestart met het adaptieve computerprogramma Numo. Hiermee kunnen - in eerste instantie - de brugklasleerlingen die dit nodig hebben, aan de slag. De taalbeleidscoördinator draagt zorg voor monitoring en deelt informatie met de leerlingcoördinator van de brugklassen en de docenten Nederlands.

In de bovenbouw vindt ondersteuning plaats in de vorm van extra lessen in leesvaardigheid op het gebied van zakelijke teksten. Leerlingen die deze ondersteuning kunnen gebruiken, wordt geadviseerd hieraan deel te nemen, maar ook leerlingen die dit zelf nodig achten, zijn welkom (mits er voldoende plaats is). De lessen worden verzorgd door docenten Nederlands die ruimte hebben in hun takenpakket en/of door instanties van buitenaf die door middel van binnengehaalde subsidies hulp kunnen komen bieden.

Binnen de smalle variant hoort ook de aandacht voor de dyslectische leerlingen. Veel dyslectische leerlingen zijn op de basisschool al getest en brengen een dyslexieverklaring mee. Bij andere leerlingen valt soms in de loop van hun schoolcarrière op dat zij dyslectisch zouden kunnen zijn. Als die mogelijkheid na inventarisatie onder de docenten en na een eerste screening door de orthopedagoge wordt beaamd, adviseert de mentor en/of de dyslexiecoördinator de ouders hun zoon of dochter officieel te laten testen. Zodra de verklaring er is, krijgt de leerling - zowel op reguliere stroom als op de vrijeschoolafdeling - de juiste faciliteiten aangeboden, variërend van extra tijd bij toetsen tot auditieve ondersteuning en gebruik van luisterboeken. Op de website van BC Broekhin staat vermeld welke faciliteiten de school zoal biedt. Deze faciliteiten worden 'op maat' toegekend en zo nodig tussentijds aangepast. Tijdens de toetsweken is er speciale aandacht voor de leerlingen die auditieve ondersteuning of computergebruik behoeven. Hiertoe vindt er nauwe samenwerking plaats tussen de dyslexie-coördinator, de administratie, de roosterkamer en de ict-specialist.

Mede dankzij geregelde berichten in het Bulletin, ons dyslexieprotocol en de aanwezigheid van tal van documenten in onze Google Drive over de facilitering bij dyslexie, is de ondersteuning van dyslectische leerlingen op orde. Alle docenten zijn op de hoogte van de mogelijkheid tot taalondersteuning van al dan niet dyslectische leerlingen op BC Broekhin en verwijzen leerlingen zo nodig door. Aan het begin van elk schooljaar wordt er een kennismakingsavond georganiseerd voor de nieuwe dyslectische leerlingen en hun

ouder(s)/verzorger(s).

Het dyslexieprotocol is als bijlage opgenomen.

Ten slotte zijn er op BC Broekhin diverse traject-coaches aangesteld, die individuele leerlingen niet alleen helpen met motivatie en het maken van een planning e.d., maar ook met alles wat met taalvaardigheden te maken heeft.

5.2 De brede variant

5.2.1 *De rol van de vaksecties*

Bij nagenoeg alle vakken wordt aandacht besteed aan taal. De vakdocenten zijn zich er terdege van bewust hoe belangrijk dit is.

Bij het vak Nederlands vormt taal en taalontwikkeling uiteraard de kern van het vak. Hoewel de vakdocenten bij de moderne vreemde talen en de klassieke talen natuurlijk focussen op het aanleren van de desbetreffende taal, speelt ook daar de ontwikkeling van het Nederlands een belangrijke rol: er moet immers correct vertaald worden.

In de bijlage is gedetailleerd uitgewerkt wat er tijdens de vaklessen gebeurt op het gebied van taal, zowel in het reguliere onderwijs op BC Broekhin als op de vrijeschool-afdeling.

5.2.2 *De rol van de taalbeleidscoördinator*

Op BC Broekhin zijn de rollen van taalbeleidscoördinator en dyslexiecoördinator in één persoon verenigd. Alle taken die voortvloeien uit hetgeen er bij 5.1 vermeld staat, behoort dus tot zijn of haar verantwoordelijkheid.

De taalbeleidscoördinator is verantwoordelijk voor het (up to date houden van) het taalbeleidsplan. Hij/zij volgt de actuele informatie over taal, taalontwikkeling en lezen in de media en in vakbladen en houdt zicht op de budgetten voor taalbeleid en dyslexie. Daarnaast coördineert en/of verzorgt hij/zij alle hieronder genoemde activiteiten.

Om alle docenten bewust te maken van het belang van taalbeleid, schrijft de taalbeleidscoördinator wekelijks een stukje in het Bulletin: de ene keer informatief, de andere keer in de vorm van een column, maar altijd vormt taal, taalbeleid of lezen de kern. Taalbeleid - waaronder dyslexiebeleid - is hierdoor de laatste jaren veel zichtbaarder geworden.

Om de woordenschat van de leerlingen te vergroten zijn er al verschillende activiteiten de revue gepasseerd. Sinds de herfstvakantie van 2018 werden op de tv-schermen in de school wekelijks de drie Woorden van de Week en tevens de Uitdrukking van de Week gepubliceerd, met de bedoeling dat ook de vakdocenten hier tijdens hun les even kort aandacht aan zouden besteden. Dat heeft niet het gewenste resultaat opgeleverd. Op dit moment staat wekelijks de Taaltip van de Week op de schermen. Het beoogde doel is hardnekkige taalfouten de kop in te drukken. Verder blijft er gestreefd worden naar het vergroten van de woordenschat bij leerlingen, bijvoorbeeld door het aanleggen van een door vaksecties aangedragen schooltaalwoordenlijst.

Aandacht voor lezen speelt natuurlijk ook een belangrijke rol. Hierbij wordt - zeker in de onderbouw - ingezet op leesplezier, omdat plezier in lezen dé voedingsbodem vormt voor alle vormen van leesvaardigheid die op school aan bod komen. BC Broekhin beschikt over een mediatheek met daarin ook een kleine bibliotheek, waar alle leerlingen boeken kunnen lenen. Mentoren en docenten Nederlands stimuleren bij hun leerlingen het gebruik van de Aura-app. Inmiddels bestaat er een samenwerkingsovereenkomst met openbare bibliotheek Bibliorura en zal er gebruik gemaakt gaan worden van de diensten van de leesconsulente. De taalbeleidscoördinator onderhoudt nauw contact met de

mediathecaris(sen) en de leesconsulente.

Binnen de sectie Nederlands is vorig jaar afgesproken alle klassen aan het begin van de les tien minuten voor te lezen, of hen zelfstandig te laten lezen in een zelf meegebracht boek. Voor de bovenbouw geldt dat leerlingen dan lezen voor hun lijst. Behalve het stimuleren van leesplezier en het opbouwen van empathie is het doel van lezen ook het vergroten van de woordenschat en dus het ontwikkelen van taalgevoel en taalbeheersing. De taalbeleidscoördinator maakt deel uit van de sectie Nederlands en ziet erop toe dat de afspraken worden nagekomen.

Al jaren nodigt de havo-afdeling tijdens de Boekenweek voor Jongeren een schrijver uit die in vier h4-klassen iets komt vertellen over zijn schrijverschap. De vwo-afdeling heeft hier onlangs ook belangstelling voor getoond.

Het afgelopen jaar hebben - n.a.v. het Pisa-rapport over de dalende leesvaardigheid van de Nederlandse jongeren - dertien docenten de koppen bij elkaar gestoken om concreet iets te doen aan leesbevordering. Het door hen opgerichte Leesoffensief kon verder op de steun van zo'n veertig collega's rekenen. Inmiddels zijn er met de schoolleiding afspraken gemaakt om op korte termijn het lezen binnen de hele school te stimuleren (posters, boekenbehang, boekenkastjes in diverse lokalen, een leesruimte, leesclubs...).

Met een deel van de tot het Leesoffensief behorende collega's heeft inmiddels een aantal online bijeenkomsten plaatsgevonden. De verslagen van wat er besproken is, kunnen verstrekt worden aan wie ze wil lezen. Het eerstvolgende doel is een bijeenkomst te organiseren met leerlingen, opdat zij hun ideeën omtrent het stimuleren van lezen kenbaar kunnen maken.

In het Bulletin is wekelijks ruimte gecreëerd voor het Boek van de Week, een rubriek waarin een collega een van zijn/haar favoriete boeken (fictie en non-fictie) bespreekt. Op deze manier wordt geprobeerd andere collega's te enthousiasmeren. Er wordt nagedacht over de vraag of de bijdragen ook ter beschikking kunnen worden gesteld aan de leerlingen, en zo ja: hoe?

Inmiddels is er een start gemaakt met een aantal Leesclubs: docenten en doa's kiezen een boek en leerlingen kunnen zich via Magister inschrijven voor de leesclub van hun

keuze. Vervolgens lezen zij het boek - min of meer - zelfstandig (want uiteraard kunnen ze tijdens het lezen af en toe hun begeleider om hulp of nadere toelichting vragen) en zorgen dat ze het boek uit hebben op het moment dat het Leesclub-uur plaatsvindt. Tijdens dat uur praten leerlingen en begeleider in een informele setting, onder het genot van koffie, thee, limonade en iets lekkers, over het boek. Leesplezier staat voorop! Voor de leesclub rond een literair boek (voor de lijst) geldt bovendien dat de leerling - bij actieve deelname aan het gesprek - geen leesverslag meer hoeft te maken. Plannen voor de langere termijn (structurele leestijd) moeten nog nader vorm krijgen. Aanbevelingen om te komen tot een leescultuur op BC Broekhin zijn te vinden in de bijlage.

6 Doelstelling

Dat er wel al het een en ander gebeurt op het gebied van taalbeleid op BC Broekhin, moge duidelijk zijn. Waar het nog aan schort, is dat alle interventies breed - dus door alle personeelsleden - gedragen worden. De noodzaak om dagelijks bewust te werken aan de verbetering van taal wordt nog niet door alle docenten gevoeld en daar dient op korte termijn verandering in te komen. Bovendien moeten er tussen vaksecties meer onderlinge afspraken gemaakt worden om tot een meer gestructureerde aanpak te komen (bijvoorbeeld over het toepassen van de leesstrategieën, bepaalde conventies en formats, en het 'taalteken' bij de minder 'talige' vakken). Een groot deel van het curriculum vereist immers een goede leesvaardigheid. Leerlingen blijken regelmatig meer te struikelen over de taal dan over de vakinhoud zelf. Wanneer leerlingen minder taalvaardig zijn, halen ze onvoldoende kennis uit de tekst, begrijpen ze de vraag niet goed en weten ze niet hoe ze een antwoord kunnen vinden en formuleren. Taal heeft alles met denkvaardigheden te maken.

Alle vakdocenten merken hier de gevolgen van. Voor de oplossing zullen taaldocenten en overige vakdocenten de handen ineen moeten slaan. Met een taalgerichte didactiek, ofwel 'taalbewust lesgeven' gaan vakkennis en het vergroten van de taalvaardigheid hand in hand. De resultaten van álle vakken zullen verbeteren. En er is nog een voordeel: dit alles maakt de les begrijpelijker, leerzamer en aantrekkelijker.

Het aanleren van het 'omgaan met teksten' vraagt veel actief oefenen. Het is nodig dat alle vakken aandacht besteden aan de studievoordigheid 'omgaan met teksten'. Bij het vak Nederlands worden vier leesstrategieën aangeleerd en gehanteerd (zie bijlage). Er moet naar gestreefd worden dat alle andere vakken tijdens de studievoordigheid 'omgaan met teksten' hier op (ongeveer) dezelfde manier aandacht aan besteden. De sectie Nederlands kan hierin van betekenis zijn door alle vakdocenten hier vaardiger in te maken.

Zo bezien vormen de activiteiten van de sectie Nederlands op het gebied van taal en lezen dus de basis van de piramide. De tweede laag wordt gevormd door de secties van de moderne vreemde talen en de klassieke talen, de derde laag is die van de zaakvakken en daarboven volgen de andere vakken.

7 Voorwaarden

Facilitering is uiteraard belangrijk, maar zeker ook de continuïteit. De schoolleiding is voor beide zaken verantwoordelijk. Bij de continuïteit speelt ook de taalbeleidscoördinator een belangrijke rol.

Taalbeleid moet niet bij eenmalige activiteiten blijven, maar een vast onderdeel worden van de didactiek. Alle vakdocenten moeten zich hiervoor verantwoordelijk voelen; binnen de vaksecties en de teams zouden de individuele docenten hierop bevroegd moeten worden.

Taalbeleid moet dus een vast agendapunt worden in de teamvergaderingen en in de sectiebijeenkomsten. Er wordt daartoe iemand aangesteld als taal-aanspreekpunt. De concrete vraag luidt: Waar gaan we de komende tijd concreet mee aan de slag? De teamleider en de sectieleiders houden er zicht op dat er daadwerkelijk actie ondernomen wordt.

Taalbeleidsactiviteiten moeten een integraal onderdeel vormen van de schoolorganisatie. Alle vernieuwingen/aanpassingen rondom taalbeleid zullen stap voor stap moeten worden ingevoerd aan de hand van een jaarplan (of uitvoeringsplan, of implementatieplan). Elk jaar zal een bepaalde activiteit centraal staan: taalscholing voor vakdocenten, het opnemen van een paragraaf 'taal' in het vakwerkplan, het invoeren van tien minuten lezen/voorlezen per week bij elk vak en het organiseren van een Taalweek. Hierin is een rol weggelegd voor de schoolleiding, de taalbeleidscoördinator, de groep van het Leesoffensief, maar vooral ook voor de sectie Nederlands.

Deze sectie dient het voortouw te nemen in activiteiten rond scholing van andere docenten op het gebied van taal en lezen, zoals het organiseren van korte trainingen voor de vakdocenten in leesstrategieën, maar ook in vakonderdelen als (werkwoord)spelling, formuleren en interpunctie. De docenten Nederlands kunnen hun collega's van andere vakken bijpraten en laten oefenen. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is een lerende houding binnen het gehele docententeam: je kwetsbaar durven opstellen en willen leren, precies zoals we dat van onze leerlingen ook verwachten.

Voor de leerlingen geldt dat er in de brugklas (vooralsnog vrijwillige) structurele taalondersteuning wordt aangeboden in de vorm van Numo. In de volgende leerjaren zal

er gefaseerd een en ander moeten worden geïntroduceerd. Hierbij zijn in eerste instantie de taalbeleidscoördinator, de sectieleiders van de vakken Nederlands en Moderne Vreemde Talen betrokken. Aan leesstrategieën en schooltaalwoorden dient in alle klassen en in (bijna) alle lessen aandacht te worden besteed.

Het ontwikkelen van taalvaardigheid en lezen gaan hand in hand. Lezen (zowel van fictie als non-fictie) vergroot de woordenschat, en een uitgebreide woordenschat vergroot het leesplezier en het gevoel van competentie. Dat nodigt weer uit tot het toepassen van de opgedane kennis in woord en geschrift. Meer ruimte voor lezen (zie bijlage) dient dus de hoogste prioriteit te hebben en ook hierin mag een positieve grondhouding van het personeel worden verwacht. De sectie Nederlands moet zich ook hier bewust zijn van haar voorbeeldfunctie: elke week dient er tijdens de lessen gelezen en/of voorgelezen te worden. Dat geldt natuurlijk eveneens voor de andere secties: er moet aantoonbaar worden gemaakt dat er aandacht wordt besteed aan taal en lezen. +

8 Implementatie en communicatie

Taalbeleid is ons aller verantwoordelijkheid. Wanneer het onze school lukt 'alle neuzen dezelfde kant op te laten wijzen' en de aanbevelingen uit het taalbeleidsplan schoolbreed in te voeren, zal dat ongetwijfeld effect hebben op de resultaten.

BC Broekhin beschikt over een kwaliteitszorgmedewerker die zicht heeft op de overgangs- en examenresultaten van de leerlingen en die als eerste een (hopelijke) stijging in die resultaten zal kunnen waarnemen. Wanneer die gegevens vervolgens met alle collega's gedeeld worden, zal dat zeker een impuls geven aan onze motivatie om verdere stappen te zetten in de uitvoering van ons taalbeleid.

Uiteraard zal ons taalbeleidsplan op onze website gepubliceerd worden en zal het geregeld geëvalueerd en bijgewerkt worden.

9 Evaluatie

Tegen het eind van elk schooljaar zal het taalbeleidsplan geëvalueerd worden. In eerste instantie zal dit gebeuren in de vaksecties en de teams en ten slotte in een gesprek tussen de schoolleiding, kwaliteitsfunctionaris en de taalbeleidscoördinator. Vervolgens zal het plan zo nodig worden aangepast, waarna eventuele nieuwe activiteiten zo snel mogelijk geïmplementeerd zullen worden.

10 Facilitering

Voor een aantal zaken is een budget nodig, bijvoorbeeld voor de licenties van Numo, het programma waarmee door leerlingen met een taalachterstand zelfstandig gewerkt kan worden. Het is immers niet ondenkbaar dat niet alleen brugklassers, maar ook oudere leerlingen gebaat zouden zijn bij extra taalondersteuning via Numo. Verder dient er budget te zijn voor het bestellen van luisterboeken voor een aantal dyslectische leerlingen en voor ict-ondersteuning van deze leerlingen.

Willen we op onze school een echte leescultuur invoeren (met schrijversbezoeken, uitbreiding van de boekencollectie i.s.m. Bibliorura, gebruik van de diensten van de Leesconsulente, materialen als posters, behang, zitzakken en eventueel e-readers), dan zijn daar ook kosten aan verbonden. Hier dient een vergoeding tegenover te staan.

Op een school waar op basis van een goed taalbeleidsplan de juiste grondhouding ontstaan is en waar allerlei activiteiten hun bijdrage zullen leveren aan betere resultaten op het gebied van taal in de breedste zin van het woord, zullen alle inverteringen zichzelf echter ongetwijfeld dubbel en dwars terugbetalen!

Juni 2022

Miryam Schuitemaker, taalbeleidscoördinator

BIJLAGEN

- 1 Taal en taalontwikkeling in de vaklessen
- 2 Dyslexieprotocol
- 3 Leesstrategieën (toe te passen op zakelijke teksten)
- 4 Lezen op de kaart: aanbevelingen om te komen tot een leescultuur op school

Bijlage 1: Taal en taalontwikkeling in de vaklessen

2.1 Het vak Nederlands

De sectie Nederlands voorziet alle leerlingen van kennis en vaardigheden die behoren bij het vak Nederlands. In de onderbouw wordt gebruik gemaakt van de methode Op Niveau (Thiememeulenhoff), waarin voor elke jaarlaag de volgende onderdelen aan bod komen:

- Fictie: boekfragmenten met verwerkingsvragen, zowel gericht op vormaspecten als op de eigen leeservaring
- Grammatica: taalkundig en redekundig
- Spelling: werkwoordspelling en spelling lastige woorden
- Over taal: woordenschat en taalbeschouwing
- Leesvaardigheid: gericht op begrip van zakelijke teksten
- Schrijfvaardigheid
- Spreken / kijken / luisteren

Aan alle onderdelen wordt (afhankelijk van de docent) meer of minder aandacht besteed. Het binnenkort vorm te geven vakwerkplan moet de doorlopende leerlijnen garanderen. Het onderdeel Leesvaardigheid wordt met het oog op het examen in elke proefwerkweek getoetst.

Het boek Op Niveau is opgebouwd in blokken, maar er kan ook modulair gewerkt worden. Het doel moet zijn dat elke leerling alle behandelde en verwerkte stof uiteindelijk beheerst op 2F-niveau.

In de onderbouw van de vrijeschool wordt niet of nauwelijks gewerkt met methodes, maar er wordt wel naar toegewerkt dat de leerlingen aan het eind van de 9e klas de kerndoelen beheersen. Deze kerndoelen zijn:

1. De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken.
2. De leerling leert zich te houden aan conventies (spelling, grammaticaal correcte zinnen, woordgebruik, interpunctie) en leert het belang van die conventies te zien.
3. De leerling leert strategieën te gebruiken voor het uitbreiden van zijn woordenschat.

4. De leerling leert strategieën te gebruiken bij het verwerven van informatie uit gesproken en geschreven teksten.
5. De leerling leert in schriftelijke en digitale bronnen informatie te zoeken, te ordenen en te beoordelen op waarde voor hemzelf en anderen.
6. De leerling leert deel te nemen aan overleg, planning, discussie in een groep.
7. De leerling leert een mondelinge presentatie te geven.
8. De leerling leert verhalen, gedichten en informatieve teksten te lezen die aan zijn belangstelling tegemoet komen en zijn belevingswereld uitbreiden.
9. De leerling leert taalactiviteiten (spreken, luisteren, schrijven en lezen) planmatig voor te bereiden en uit te voeren.
10. De leerling leert te reflecteren op de manier waarop hij zijn taalactiviteiten uitvoert en leert, op grond daarvan en van reacties van anderen, conclusies te trekken voor het uitvoeren van nieuwe taalactiviteiten.

Inhoudelijk gekoppeld per leerlaag:

Alle kerndoelen zullen zowel bewust als onbewust in elke leerlaag aan de orde komen, afhankelijk van de ontwikkeling van het kind. In het ene leerjaar zal meer nadruk gelegd worden op een onderwerp als spelling dan in het andere. Dit heeft ermee te maken dat men op de vrijeschool van mening is dat het beter is op latere leeftijd regels binnen een bepaald vak aan te reiken en in de eerste leerjaren voornamelijk bezig te zijn met inzichten en gevoel binnen de gegeven vakken.

Kortom, de nadruk op bepaalde thema's zal in de volgende leerlagen hieronder geformuleerd worden.

Klas 7: plannen, opzoeken, informatie verwerken, beleving in verhalen en gedichten, woordenschat en spelling

Klas 8: spreken, luisteren, schrijven (spelling en formulering), belevingswereld binnen de taal verbreden m.b.v. verhalende teksten en gedichten, (werkstuk) presenteren

Klas 9: conventies waarin spelling, grammatica, interpunctie en formuleren een grote rol spelen, leesstrategieën, debatteren en presenteren.

Belangrijke kanttekening:

De vakdocent bepaalt altijd aan de hand van de dynamiek en de ontwikkeling van de leerling(en) hoe en wat er gedoceerd gaat worden. Er kan dus worden afgeweken van

enkele onderdelen die nu in een leerlaag als belangrijk worden beschouwd. In het geheel zal aan het eind van klas 9 het aantal kerndoelen zijn behaald op 2F-niveau.

In de bovenbouw van de vrijeschool wordt op de vmbo-afdeling - naast eigen materiaal - vooral gebruik gemaakt van examenbundels. In de reguliere afdeling van het vmbo gebeurt dat laatste ook. Daarnaast is er nog de methode Op Niveau. De volgende onderdelen komen aan de orde in het vmbo-boek voor de vierde klas:

- Fictie
- Leesvaardigheid: gericht op begrip van zakelijke teksten
- Schrijfvaardigheid
- Spreken / kijken / luisteren
- Ondersteunende vaardigheden: woordenschat, spelling, grammatica, formuleren, interpunctie

Het vmbo-boek, waarmee - net als met het onderbouwboek - bloksgewijs of modulair gewerkt kan worden, is vooral gericht op het vmbo-examen en op (praktische) vaardigheden die na het examen op het mbo van pas komen. Mede daardoor wordt het vak Nederlands door doorstromers van vmbo naar havo als nogal verschillend ervaren. Zowel het havo- als het vwo-examen zijn immers meer theoretisch van aard.

In de bovenbouw van havo en vwo - zowel in de reguliere stroom als op de vrijeschool-afdeling - wordt gewerkt met de methode Op Niveau, aangevuld met eigen materiaal. In de methodes voor de bovenbouw havo en vwo komen de volgende onderdelen aan bod:

- Woordenschat
- Leesvaardigheid: gericht op begrip van zakelijke teksten
- Schrijfvaardigheid
- Spreken / kijken / luisteren
- Argumentatie
- Taalverzorging: spelling, formuleren, interpunctie

Fictie komt in het bovenbouwboek voor havo en vwo niet meer voor, maar Literatuur is wel een vast onderdeel van het curriculum: er dienen boeken (Nederlandstalige literatuur) te worden gelezen, er is aandacht voor verhaalanalyse en voor historische letterkunde vanaf de middeleeuwen tot heden.

Binnen het PTA worden de domeinen Leesvaardigheid, Schrijfvaardigheid, Spreekvaardigheid, Argumentatie en Literatuur (letterkunde / fictie) getoetst. Het beschikken over een goede woordenschat en het kennen en kunnen toepassen van de taalverzorgingsregels vormen een belangrijke voorwaarde voor succes en er dient dan ook gewerkt te worden aan optimale beheersing van deze materie.

3 De moderne vreemde talen

3.1 *Engels*

De sectie Engels voorziet alle leerlingen van kennis en vaardigheden die behoren bij het vak Engels. Zowel in de onderbouw en 4vmbo-t als in de bovenbouw h/v wordt gebruik gemaakt van een lesmethode (uitgeverij Malmberg), waarin voor elke jaarlaag de volgende onderdelen aan bod komen:

- Grammatica
- Woordenschat en zinnen
- Leesvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Spreken
- Kijken / luisteren

In de onderbouw ligt de nadruk meer op woordenschat en grammatica en vormen lezen, luisteren en schrijven een kleiner onderdeel van het curriculum. In alle leerjaren besteden we aandacht aan zowel reproductie als aan toepassen wat betreft vocabulaire en grammatica. Tevens krijgen leerlingen inzicht in de vier vaardigheden van de taal. Al vanaf het eerste schooljaar geldt het principe “doeltaal = voertaal”. Verder worden dan al eenvoudige literaire werkjes gelezen en naarmate de kennis van de taal toeneemt, wordt er meer aandacht besteed aan culturele en literaire onderdelen. De aandacht voor uitbreiding van vocabulaire en grammatica is een blijvend onderdeel door de jaren heen, maar wordt in de bovenbouw minder getoetst. Aangezien het eindexamencijfer voor 50% gebaseerd is op leesvaardigheid, krijgt dit onderdeel in de laatste drie leerjaren relatief meer aandacht.

Het doel moet zijn dat elke leerling alle behandelde en verwerkte stof uiteindelijk beheerst op het door SLO vastgestelde ERK-streefniveau, zijnde:

	vmbo-t	havo	vwo
Leesvaardigheid	B1	B2	C1
Luistervaardigheid	A2/B1	B1	B2
Gespreksvaardigheid	A2	B1	B2
Schrijfvaardigheid	A2/B1	B1	B2

In de onderbouw van de vrijeschool wordt er in klas 7 en 8 niet met een lesmethode gewerkt. Wel zorgt de docent ervoor, dat de leerlingen een goede doorlopende leerlijn volgen, zodat ze goed worden voorbereid op de lesstof van de bovenbouw. In klas 9 wordt er wel met een methode gewerkt, op drie verschillende niveaus in dezelfde heterogene klas. De nadruk in de onderbouw ligt op de vaardigheden lezen, schrijven, luisteren en spreken. Vocabulaire en grammatica worden ingezet als middel om de vaardigheden te verbeteren, niet als doel op zich. Verder wordt er veel projectmatig gewerkt.

In de bovenbouw van de vrijeschool wordt in de eindexamenklassen niet gewerkt met een methode; de nadruk ligt hier op het eindexamenprogramma en er wordt gewerkt met eigen materiaal en oud examenmateriaal. In de voorexamenklassen wordt er gebruik gemaakt van delen uit de methode Of Course, aangevuld met eigen materiaal. Ook bij al deze klassen ligt ook de nadruk op de vaardigheden en worden vocabulaire en grammatica gebruikt als middel, waarbij in de voorexamenklassen er ook nog vaker projectmatig wordt gewerkt.

In de bovenbouw van havo en vwo wordt gewerkt met delen uit de methode Of Course, aangevuld met eigen materiaal. In de methodes voor de bovenbouw havo en vwo komen de volgende onderdelen aan bod:

- Grammatica
- Woordenschat en zinnen
- Leesvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Literatuur

- Spreekvaardigheid
- Kijk- en luistervaardigheid

Bovengenoemde onderdelen/domeinen worden allemaal binnen het PTD getoetst. De onderdelen leesvaardigheid, schrijfvaardigheid, spreekvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid en literatuur worden getoetst in het PTA van de eindexamenklassen.

3.2 Duits

De sectie Duits voorziet alle leerlingen van kennis en vaardigheden die behoren bij het vak Duits. Zowel in de onderbouw als in de bovenbouw wordt gebruik gemaakt van de methode *Neue Kontakte*, uitgeverij Noordhoff), waarin voor elke jaarlaag de volgende onderdelen aan bod komen:

- Grammatica
- Woordenschat en zinnen
- Leesvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Spreken
- Kijken / luisteren

In de onderbouw ligt de nadruk meer op woordenschat en grammatica en vormen lezen en luisteren een kleiner onderdeel van het curriculum. In de bovenbouw verschuift de nadruk van reproductievaardigheden meer naar inzichtelijke vaardigheden en vormen lees- en kijk-/luistervaardigheid een belangrijker onderdeel. Het eindexamen bestaat uit leesvaardigheid. Het boek is opgebouwd uit hoofdstukken.

Het doel moet zijn dat elke leerling alle behandelde en verwerkte stof uiteindelijk beheerst op het door SLO vastgestelde ERK-streefniveau, zijnde:

	vmbo-t	havo	VWO
Leesvaardigheid	B1	B2	C1
Luistervaardigheid	A2/B1	B1	B2

Gespreksvaardigheid	A2	B1+	B2
Schrijfvaardigheid	A2	A2	B2

In de onderbouw van de vrijeschool wordt niet met een lesmethode gewerkt. Wel zorgt de docent ervoor, dat de leerlingen een goede doorlopende leerlijn volgen, zodat ze goed worden voorbereid op de lesstof van de bovenbouw.

In de bovenbouw van de vrijeschool wordt op de vmbo-afdeling - naast eigen materiaal – ook gebruik gemaakt van de methode Neue Kontakte en van oud examenmateriaal. In de reguliere afdeling van het vmbo gebeurt dat laatste ook. Dezelfde vaardigheden als in het reguliere onderwijs komen hierbij aan bod.

- Grammatica
- Woordenschat en zinnen
- Leesvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Spreken
- Kijken / luisteren

In de bovenbouw van havo en vwo - zowel in de reguliere stroom als op de vrijeschool-afdeling - wordt gewerkt met de methode of met delen uit de methode Neue Kontakte, aangevuld met eigen materiaal. In de methodes voor de bovenbouw havo en vwo komen de volgende onderdelen aan bod:

- Grammatica
- Woordenschat en zinnen
- Leesvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Literatuur
- Spreken
- Kijken / luisteren

Bovengenoemde onderdelen/domeinen worden allemaal binnen het PTA getoetst.

3.3 Frans

De sectie Frans voorziet leerlingen van kennis en vaardigheden die behoren bij het vak Frans. Zowel in de onderbouw als in de bovenbouw wordt gebruik gemaakt van een lesmethode waarin voor elke jaarlaag de volgende onderdelen aan bod komen:

- Grammatica
- Woordenschat en zinnen
- Leesvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Gespreksvaardigheid
- Kijk- en luistervaardigheid

In de onderbouw maken leerlingen kennis met de Franse taal en cultuur. Ze starten met het leren van belangrijke woordenschat en de basis van de grammatica, zodat ze steeds beter en adequater kunnen communiceren in het Frans. Uiteindelijk vormen de vaardigheden het hoofddoel in de bovenbouw.

Het eindexamen bestaat uit leesvaardigheid.

Het doel moet zijn dat elke leerling alle behandelde en verwerkte stof uiteindelijk beheerst op het door SLO vastgestelde ERK-streefniveau, zijnde:

	havo	vwo
Leesvaardigheid	B1	B2
Luistervaardigheid	B1	B2
Gespreksvaardigheid	B1	B1
Schrijfvaardigheid	A2	B1

Op de vrijeschool wordt niet met een lesmethode gewerkt. Wel zorgt de docent ervoor, dat de leerlingen een goede doorlopende leerlijn volgen, zodat ze goed worden voorbereid op de einddoelen, die hetzelfde zijn als in het reguliere onderwijs.

3.4 IB

Zie par. 5: De overige vakken.

4 De klassieke talen

De vakdocenten Latijn en Grieks proberen al hun leerlingen gevoelig te maken voor de geschiedenis van taal in het algemeen en Europese talen in het bijzonder: woorden, en ook taalstructuren, hebben ontwikkelingsgeschiedenissen.

Anderzijds laten zij ook zien dat taalfamilies (en misschien zelfs taal in het algemeen) bepaalde overeenkomsten hebben, niet alleen in het vocabularium maar ook in de structuur.

Veel aandacht wordt besteed aan precies lezen, met niet alleen aandacht voor de betekenis van - niet voor niets klassieke - teksten, maar ook en vooral voor creatieve keuzes die auteurs maken. Wat maakt een tekst tot literatuur?

Er wordt getoond dat een taal niet 'mechanisch' vertaald kan worden naar een andere taal, maar dat ook daarbij creatieve keuzes gemaakt (moeten) worden.

Leerlingen leren het verschil te zien tussen taal en schrift.

5 De overige vakken

Alle andere vakdocenten besteden in hun les uiteraard al op enigerlei wijze aandacht aan taalvaardigheid. Alle vaksecties hebben een aantal vragen gekregen om te achterhalen op welke wijze aandacht voor taal een rol speelt in de lessen. Op de volgende pagina's staan de antwoorden vermeld.

Vak	Is er aandacht voor woordenschat, formuleringen (bij het beantwoorden van vragen: mondeling en schriftelijk), spelling?
gs	Ja.
ak	Spelling niet, omdat we daar niet op beoordelen; de rest wel, omdat we een talig vak zijn. Zeker formulering van antwoorden en begrijpend lezen zijn erg belangrijk.
ec	Ja (bijvoorbeeld: oorzaak-gevolg benoemen/beschrijven, verwijswoorden gebruiken bij het beantwoorden van vragen, begrippen die in de vraag staan laten terugkomen in het antwoord dat de leerling geeft, etc).
wi	Binnen ons vak is er zeker aandacht voor de taal. Zo leren de leerlingen nieuwe begrippen, die natuurlijk ook een uitleg nodig hebben en waar je regelmatig op terug moet komen. Ook zien we dat de examens bij bepaalde groepen steeds taliger worden en hier moeten we de leerlingen natuurlijk ook op voorbereiden, dus mee oefenen. We wijzen de leerlingen erop dat ze goed moeten lezen, hierbij komt ook markeren regelmatig terug.
na	Qua woordenschat bespreken we uiteraard vaktermen, maar vaak ook andere woorden die langskomen en waarvan blijkt dat ze niet bekend zijn. En soms dwalen sommigen van ons helemaal af in een associatie van woorden en woordbetekenissen die leerlingen niet kennen. Over formuleringen en spelling wordt soms wel wat gezegd, maar daar wordt minder concreet aan gewerkt. Er wordt ook wel gewerkt aan het maken van uittreksels om de hoofdlijnen van een tekst te vatten (en aan het proberen het maken van samenvattingen af te leren). Met name door leerlingen te vertellen: "sluit het boek en schrijf nu op wat er in de paragraaf stond".
sk	Ja, die aandacht is er en dan vooral vakinhoudelijk. Maar spellingsfouten in toetsen worden wel aangestreept. En ze worden gecorrigeerd in fout taalgebruik bij spreken.
bi	Formuleren is bij ons vak erg belangrijk. We letten hier niet zozeer op spelling, maar wel op het maken van complete formuleringen (als dit... dan dat... dit gebeurt... dus is dit het gevolg). Een stuk efficiënt leren formuleren. Bij ons telt vooral de biologische woordenschat. Onze leerlingen moeten heel veel biologische begrippen kennen. In die zin vindt er dus uitbreiding van de algemene woordenschat plaats. (Officieel mogen leerlingen ook gebruik maken van een woordenboek dacht ik.. maar daar maakt amper iemand gebruik van.)
ma	Er is aandacht voor formuleringen: hoe benoem je iets/schrijf je het goed op/hoe deel je een zin in. Aan spelling wordt weinig aandacht besteed, behalve dan het benoemen wanneer het opvalt als er fout gesproken wordt. Van woordenschat weten wij niet hoe dit terugkomt in onze lessen (niet expliciet dus)
lb	Er is veel aandacht voor, met name tijdens de les; tijdens het nakijken van gemaakt werk (er worden correcties aangebracht die niet negatief meetellen bij de beoordeling, tenzij het niet meer leesbaar is.
IB	We hebben bij IB een zelfgemaakt idioomboekje met zowel woorden die betrekking hebben op taal en technieken (metaphor, similes etc.) en woorden die voorkomen in de leesboeken (theocracy, dystopian literature etc.) Naast het bestuderen van het

	idoomboekje voor een cijfer (2x per jaar) komen de woorden regelmatig terug tijdens de verschillende onderdelen. Bij elk onderdeel binnen het IB worden leerlingen apart beoordeeld op hun taalgebruik.
te/ha	Ja, zeker in de bovenbouw, richting examen. is er veel aandacht voor het formuleren van antwoorden. Bij lastige woorden worden soms ezelsbruggetjes aangeboden (waar lijkt het woord op / waar komt het vandaan?). Spelfouten worden soms gemarkeerd.
anw	Ja, leerlingen krijgen feedback op hun schrijfproducten.
mu	Ja, vooral spelfouten in SO's en toetsen. Ik verbeter ze altijd, maar ze hebben uiteraard geen invloed op de beoordeling van het werk. Leerlingen mogen elk moment uitleg vragen over woorden, begrippen, formuleringen, etc. die ze niet begrijpen. Ik corrigeer altijd foutief geformuleerde zinnen als 'Meneer. mag de raam oop.' of 'ik heb geen pen bij'.
lo	N.v.t.

Vak	Lees je stukken tekst voor, of lees je die samen met je leerlingen door?
gs	Ja.
ak	In de brugklas het eerste deel van het jaar wel; daarna bouwen we dit af. We laten hen wel zelfstandig lezen en laten dan kernwoorden noteren om die vervolgens te bespreken.
ec	Ja, we lezen stukken tekst voor en we laten leerlingen teksten lezen. Wat we ook doen is een tekst voorlezen en dan aangeven welke belangrijke begrippen wij als docent zouden arceren, zodat de kern van het verhaal ´sneller´ duidelijk wordt wanneer er een aantal vragen over een relatief ´lange´ tekst gaan. We raden leerlingen aan dit tijdens proefwerken/se/ce ook te doen (hier maken leerlingen gebruik van).
wi	Ja.
na	De sectie besteedt aandacht aan lezen en taal. We gebruiken bewust boeken met een schriftelijke uitleg en proberen leerlingen te leren hoe ze de juiste informatie uit de tekst kunnen halen. Dat gaat door aandacht te besteden aan de hoofdstructuur van de tekst en de indeling ervan (en de signalen die daarbij horen: kopjes, e.d.). Er wordt in sommige klassen samen gelezen en daarna gesproken over wat er nu in die gelezen alinea's staat. Er wordt in andere klassen vooral aandacht aan lezen besteed door de stof te laten bestuderen en vervolgens in de klas te testen of alles stof daarvan begrepen en gekend is (dus door niet de inhoud van het boek ook nog eens helemaal uit te leggen).
sk	Dat wordt af en toe in de les gedaan en als de leerlingen iets hebben gelezen, moeten ze daarna vertellen waar het over ging.
bi	Ja, we lezen stukken tekst voor, of we lezen samen met de leerlingen.
ma	Stukken tekst worden voorgelezen en ook samen gelezen, met hierbij ook aandacht voor de voor leerlingen lastige woorden en begrippen.

lb	Allebei. Daarnaast hebben we naast het vak in de tweede les in iedere normale week, plus minus tien minuten klassikale leestijd. We lezen naast het werkboek levensbeschouwing, de Koning van Katoren van Jan Terlouw.
IB	Soms lees ik stukken tekst voor, soms lezen ze zelfstandig. Ik controleer dan wel altijd of ze de kern eruit hebben weten te halen door vragen te stellen of d.m.v. een powerpoint waarin de speerpunten zijn samengevat en opdrachten die ingeleverd worden in classroom (= de learner portfolio). De bedoeling is dat leerlingen o.a. feedback verzamelen in een learner portfolio (van de docent / klasgenoten en reflecties op hun eigen werk).
te/ ha	Allebei.
anw	Nee, de leerlingen werken in duo's. Maar misschien zou het een goede aanvulling zijn.
mu	Ja, waar nodig gebeurt dit altijd.
lo	N.v.t.

Vak	Leg je moeilijke begrippen uit en controleer je of de leerlingen je uitleg (de gekozen synoniemen voor een begrip bijv.) begrijpen?
gs	Ja.
ak	Begrippen in de zin van vaktermen leggen we uiteraard uit al dan niet m.b.v. beelden. We proberen ons in elk geval goed te realiseren dat leerlingen heel voor de hand liggende woorden niet kennen en dat we die dus bespreken/uitleggen. Het lijkt erop dat dit in de brugklassen een groter probleem is dan in de overige leerjaren.
ec	Ja, we werken met kernbegrippen/kernvragen. In het begin van een moeilijk hoofdstuk worden begrippen en hun synoniemen uitgelegd. Leerlingen schrijven deze begrippen en de synoniemen op in een soort begrippenlijst. Controleren of begrippen zijn begrepen vindt plaats in het begin van de volgende les (activeren van de voorkennis).
wi	We zien dat we natuurlijk ook bewust bezig moeten zijn met de context van opdrachten. Er zijn natuurlijk woorden die voor ons vanzelfsprekend zijn, maar die een leerling niet kent, waardoor de leerling de context van de opdracht niet begrijpt. We zien dat we hier meer aandacht aan zouden kunnen geven.
na	Ja.
sk	Ja, natuurlijk.
bi	Ja, dit doen we zeker. Zeker waar het vakvocabulair betreft. Echt controleren of ze het gesnapt hebben, zie je dan pas in de toets. Moeilijke woorden leggen we ook uit. Soms nodig, ook vaker bij leerlingen met een andere moedertaal.
ma	Ja dus. Deze worden uitgelegd, maar er wordt niet gecontroleerd of leerlingen deze begrijpen door hen naar synoniemen te vragen.

lb	Ja, in de regel altijd.
IB	Ja, a.d.h.v. non-literaire en literaire werken worden moeilijke begrippen uitgelegd. Leerlingen moeten vervolgens deze begrippen gaan toepassen in opstellen, boektoetsen of andere teksttypes (bijvoorbeeld een editoriaal schrijven).
te/ ha	Ja, bij zowel TE als HA worden moeilijke begrippen uitgelegd.
anw	Indien nodig wel.
mu	Ja, waar nodig gebeurt dit altijd.
lo	N.v.t.

Vak	Pas je bij stukken tekst de leesstrategieën toe, zodat leerlingen weten waar ze het antwoord op een vraag moeten zoeken?
gs	Ja.
ak	Dat proberen we zeker te doen, al dan niet bewust.
ec	Dat denk ik wel, ik weet niet zeker welke leesstrategieën er bij Nederlands worden uitgelegd... (gewoon de 'standaard' 6? globaal, intensief, kritisch etc?).
wi	We zien als sectie dat wij geen docenten Nederlands zijn. Hoe pak je een opdracht eigenlijk goed aan met een stuk tekst? Welke leesstrategieën zijn er? Hoe kunnen we de leerlingen hier het beste bij begeleiden? Wellicht zijn dit punten waar de docenten Nederlands ons ook mee zouden kunnen helpen.
na	We gebruiken weinig leesstrategieën en wijzen de leerlingen daar ook niet al te veel op. In het algemeen zit het probleem (volgens de meesten van ons) in het onvoldoende nadenken over de inhoud van een tekst en niet in het onvoldoende toepassen van signaalwoorden. Als er gelezen wordt en over de inhoud gesproken wordt, dan wordt er over betekenis gedacht en is er vooruitgang in deze vaardigheid (en sommigen in onze sectie menen zelfs dat leesstrategieën niet de oplossing vormen om goed te leren lezen, maar dat die zit in veel lezen, in veel denken en spreken over de betekenis en over het opdoen van voldoende (algemene) kennis om teksten te kunnen begrijpen).
sk	We leren ze strategieën, maar of ze helemaal overeenkomen met die van Nederlands, weet ik niet.
bi	We leren leerlingen wel hoe ze antwoorden moeten zoeken in de tekst. Echter: vaak is dit een strategie die vakgerelateerd is. Je wijst ze op een begrip, je wijst ze op de context. Geen begripkennis zorgt in de regel ervoor dat leerlingen snel vastlopen.
ma	Er wordt weinig en niet altijd analytisch naar teksten gekeken. Leesstrategieën worden weinig toegepast. Wel wordt er aandacht besteed aan het onderscheiden van hoofd- en bijzaken door bijvoorbeeld het maken van een mindmap of het laten schrijven van samenvattingen en/of uittreksels.

lb	Meestal, als er naar wordt gevraagd, soms al aan het begin van de les. Ligt eraan waar we de vorige les gekomen waren én het nakijken van opgegeven huiswerk van van de vorige les.
IB	Leerlingen bij IB maken een zogenaamd paper 1-essay; ze moeten dan vooral focussen op tekstconventies. De twee belangrijkste vragen zijn: "How is language used to convey what meaning and what is the effect on the reader?" Ze leren teksttypes met elkaar te vergelijken en zichzelf af te vragen wat de karakteristieken van verschillende teksttypes zijn en ze worden ook geacht deze te kunnen reproduceren.
te/ha	Oriënterend lezen laten we alle klassen doen. Veel leerlingen vinden dat doorgaans moeilijk. Ze kijken wel, maar hebben geen idee hoe. Bij informatie die ze opzoeken op internet, vraag ik vaak: 'Wat staat daar nou eigenlijk?' Dan gaan ze denken. Bij het oefenen van examens ga ik dieper in op de tekstopbouw en op het zelf zoeken naar verbanden. Vooral bij de havo/vwo-groep. Bij vmbo-t leren leerlingen hoe het examen in elkaar zit qua leesonderdelen.
anw	Indien nodig wel.
mu	Nee.
lo	N.v.t.

Vak	Wijs je je leerlingen op signaal-, verbindings- en verwijswaarden (omdat, daarom, dit, ten eerste, ook), opdat ze bepaalde verbanden leren zien en herkennen?
gs	Ja.
ak	In onze methode wordt m.b.v. symbolen de structuur van de tekst duidelijker gemaakt. Daar wijzen we in elk geval op. Op signaalwoorden etc. minder bewust.
ec	Ja, dit en daarnaast besteden we ook aandacht aan het aantal punten dat je voor een vraag kan krijgen. Hoe meer punten er voor een vraag verdiend kunnen worden, hoe meer er van de leerling wordt verwacht.
wi	Niet expliciet.
na	Niet expliciet.
sk	Ja
bi	Niet bewust bij iedere tekst. We gebruiken dit wel om ze te leren goede biologische antwoorden te schrijven.
ma	Naar de signaalwoorden (etc.) wordt wel verwezen: dat die duidelijk maken dat er een opsomming is, dat er meerdere dingen aan bod komen, waar een stuk tekst of uitleg naar verwijst.
lb	Ja, meestal aan het begin van de les, of aan het begin van een nieuw hoofdstuk in het werkboek. IK schrijf dit dan van tevoren op het bord en de leerlingen nemen dit over in hun werkschrift, dit ter inleiding van de les. Dat is immers een duidelijke inhoudelijke start

	van de les.
IB	Het gebruik van signaalwoorden om te vergelijken, chronologische volgorde aan te geven etc. is een heel belangrijk onderdeel van IB. Bij elk onderdeel wordt organisatie apart getoetst en signaalwoorden zijn hiervoor essentieel.
te/ha	Ja, regelmatig.
anw	Indien nodig wel.
mu	Nee.
lo	N.v.t.

Vak	Vertel je je leerlingen dat ze de kennis die ze over leesstrategieën opdoen bij het vak Nederlands ook - min of meer - kunnen toepassen bij jouw vak?
gs	Ja.
ak	Niet bewust. Wat we wel doen, is leerlingen wijzen op woorden die in dezelfde betekenis in een andere taal ook voorkomen en dat ze de kennis van woorden in een andere taal ook moeten gebruiken.
ec	Nee.... We benoemen wel vaak dat leesvaardigheid en taal belangrijk zijn om onze vakken te begrijpen.
wi	Nee.
na	Nee.
sk	Goed idee.
bi	Nee, niet expliciet.
ma	Nee, er wordt weinig aandacht aan besteed dat de leesstrategieën die opgedaan worden bij Nederlands, toegepast kunnen worden op ons vak
lb	Nee, in de regel niet. Je bent immers in zeer beperkte tijd met je eigen vak-inhoudelijkheid van de les bezig. Wel heb ik de poster executieve functies in het vaklokaal hangen waar ik soms, als het aan de orde is, even naar (ver-)wijs.
IB	Dat zou ik meer moeten doen in de toekomst....Er worden vaak vergelijkingen gemaakt tussen IB en Grieks/Latijn. De terminologie schijnt vaak te overlappen.
te/ha	Nee, niet aan gedacht.
anw	Dat ligt aan de begeleidende docent.
mu	Nee.

lo	N.v.t.

Bijlage 2: Dyslexieprotocol

PROTOCOL DYSLEXIE

BC Broekhin

M. Schuitemaker & A. Vervuurt

Versie 2020-2021

Inhoudsopgave	Pagina
Inleiding en visie op dyslexie	39
Ondersteuning van leerlingen	39
De rol van de betrokken personen	41
Compensatie en dispensatie	43
Dyslexiescreening	46

Inleiding

BC Broekhin gaat uit van de definitie zoals die gehanteerd wordt door de stichting Dyslexie Nederland: “Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en spellen op woordniveau.”

De school vindt een goede facilitering van dyslectische leerlingen belangrijk. In dit document leest u de visie op dyslexie, hoe de school hiermee omgaat en wie welke verantwoordelijkheden heeft. Dit protocol geldt voor zowel de reguliere stroom als voor de Vrijeschool.

Visie op dyslexie

Voor elke leerling geldt dat diens talenten optimaal ontwikkeld zouden moeten worden en dat hij/zij daartoe alle kansen geboden krijgt. Allereerst is het belangrijk dat een leerling met dyslexie zijn/haar beperking accepteert en ermee om leert gaan. Op BC Broekhin vormen dyslectische leerlingen gelukkig geen uitzondering.

De school biedt uitgebreide mogelijkheden tot facilitering van dyslectische leerlingen. In het dyslexieprotocol leest u hoe we dat doen.

Ondersteuning van leerlingen

Brugklas en instroom vanuit andere scholen

Een dyslectische leerling die zich op deze school aanmeldt, wordt gevraagd naar een dyslexieverklaring en het bijbehorende onderzoeksverslag. Hierin wordt beschreven op welke onderdelen een leerling uitvalt en/of extra hulp nodig heeft. Deze verklaring wordt in Magister geplaatst.

In de eerste weken gaat de dyslexiecoördinator met elke dyslectische leerling in gesprek. Dit gesprek is bedoeld als kennismaking. Er wordt gevraagd naar de mate van ondersteuning op de basisschool/vorige school en vervolgens wordt de ondersteuningsbehoefte die leerling op onze school heeft, in kaart gebracht. De leerling

krijgt voor de ouders/verzorgers een brief mee waarin de mogelijkheid wordt aangegeven tot een nader overleg.

De dyslexiecoördinator is via mail bereikbaar voor vragen van leerlingen en ouders en er kan uiteraard ook online contact georganiseerd worden. Met de leerlingen die uitgebreider gefaciliteerd worden, is er whatsapp-contact: eventuele wijzigingen in de behoefte aan ondersteuning kunnen op die manier heel snel geregeld worden.

Enkele weken na de start van het nieuwe schooljaar wordt er een informatieavond georganiseerd voor de dyslectische leerlingen uit de kansklas en hun ouders/verzorgers.

Leerjaar 2 en hoger

Jaarlijks komen er in de loop van het schooljaar nieuwe dyslectische leerlingen bij. Als ouders/verzorgers, mentoren en/of docenten vermoeden dat er bij een leerling sprake is van dyslexie, is het belangrijk de leerling te laten testen. Pas op grond van een dyslexieverklaring is namelijk facilitering mogelijk. De orthopedagoog op BC Broekhin kan een eerste screening doen, waarna de leerling eventueel doorverwezen wordt naar een officiële instantie (zie hiervoor blz. 9, dyslexiescreening).

Is de officiële dyslexieverklaring eenmaal binnen, dan volgt dezelfde procedure als die hierboven beschreven is.

Vrijeschool

Binnen de vrijeschool lopen dyslectische leerlingen in de onderbouw nog nauwelijks tegen hun belemmeringen aan. In de bovenbouw, wanneer er meer getoetst gaat worden, kunnen zij op grotendeels dezelfde faciliteiten aanspraak maken als de leerlingen in het regulier onderwijs. Omdat de leerlingen van de Vrijeschool vooral in de beginjaren geen gebruik maken van methodes, is het gebruik van luisterboeken geen optie. Uiteraard kan in de bovenbouw, wanneer wel meer gebruik van gemaakt wordt van methodes, gezorgd worden voor luisterboeken. Voor de andere leerjaren kan in een persoonlijk gesprek altijd gekeken worden naar ondersteuning op maat.

Examenjaar

Ook in het examenjaar hebben dyslectische leerlingen uiteraard recht op faciliteiten. De dyslexiecoördinator gaat met alle examenleerlingen in gesprek om nog eens te benoemen welke rechten ze hebben tijdens de SE-weken en tijdens het centraal examen. Ook zal de dyslexiecoördinator vragen welke faciliteiten er voor welke vakken gewenst worden. Voorwaarde is wel dat de leerling hier dan al eerder gebruik van heeft gemaakt en er dus ervaring mee heeft. De leerlingen vullen dit in op een te ondertekenen formulier, dat vervolgens naar de Inspectie wordt gestuurd.

De rol van de betrokken personen

Leerlingen

Goed leren omgaan met de eigen dyslexie is voor elke dyslectische leerling belangrijk. Gelukkig vormen dyslectische leerlingen op BC Broekhin geen uitzondering: vaak zitten er meer dyslectische leerlingen in dezelfde klas. Docenten zijn gewend aan het omgaan met leerlingen met dyslexie en er wordt op gestuurd dat ook de medeleerlingen het zo snel mogelijk normaal gaan vinden dat dyslectische leerlingen nu eenmaal bepaalde faciliteiten krijgen.

Op BC Broekhin worden leerlingen gestimuleerd verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces. Dyslectische leerlingen dienen hun rechten te kennen op gebied van dyslexie en dienen hier dus actief mee om te gaan. Als er bij een bepaald vak een probleem is gerezen, kunnen ze dit zelf proberen op te lossen met de vakdocent en/of de mentor. Als dit om welke reden dan ook niet lukt, kunnen ze de hulp van de dyslexiecoördinator inschakelen. Deze kijkt samen met de leerling en vakdocent naar het probleem en zoekt naar een geschikte oplossing.

Ouders/verzorgers

Het is belangrijk dat ouders/verzorgers betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun kind en dat zij hun kind helpen bij het zo snel mogelijk accepteren van de belemmeringen die gepaard gaan met dyslexie. Zonder ondersteuning en betrokkenheid van de thuissituatie kan de facilitering niet optimaal verlopen. Bij eventuele problemen is het zeer wenselijk dat het thuisfront contact opneemt met de school.

Mentor

De mentor is op BC Broekhin het eerste aanspreekpunt voor ouders/verzorgers en in geval van problemen is het goed de mentor hier snel van op de hoogte te stellen. Is er sprake van een probleem rond dyslexie, dan kan eveneens de dyslexiecoördinator via mail benaderd worden.

Vakdocent

De namen van alle dyslectische leerlingen op BC Broekhin staan op een lijst in Magister. In die lijst staan ook de faciliteiten benoemd die zij gebruiken. Eventuele mutaties worden snel doorgevoerd. Alle vakdocenten worden aan het begin van het schooljaar op de hoogte gesteld van het feit dat een of meer leerlingen in hun klas dyslectisch zijn. Het is belangrijk dat docenten zich hiervan bewust zijn en dat zij - waar nodig - hulp bieden. De problemen van dyslectische leerlingen uit zich bij elk individu anders. Vaak beperkt het probleem zich niet alleen tot de talen. Elke vakdocent gaat met alle dyslectische leerlingen - en zo nodig met de dyslexiecoördinator - in gesprek om de leerlingen zo veel mogelijk op maat te begeleiden.

Dyslexiecoördinator

Op BC Broekhin regelt de dyslexiecoördinator - vaak in samenwerking met de ict-medewerker - de faciliteiten voor de dyslectische leerlingen en is tevens het aanspreekpunt als ze ergens tegenaan lopen of als er een wijziging in de facilitering gewenst wordt. De dyslexiecoördinator neemt, indien nodig, contact op met ouders/verzorgers..

Orthopedagoog

Wanneer een leerling extra hulp nodig heeft of er vermoedens zijn van dyslexie, zal de orthopedagoog betrokken worden. Zij zal dossieronderzoek doen en waar nodig in gesprek gaan met de leerling. Daarnaast kan de orthopedagoog bij vermoedens van dyslexie een dyslexiescreening doen. De dyslexiescreening vindt plaats in januari en in juni. Op basis van de screening kan de orthopedagoog een leerling doorverwijzen voor een onderzoek (zie voor verdere info het hoofdstuk dyslexiescreening, blz 9).

Teamleider/leerlingcoördinator

De teamleider is net als alle anderen op de hoogte van de leerlingen met dyslexie binnen zijn/haar team. Wanneer ouders voor hun kind dispensatie wensen, wordt dit - op voorwaarde dat dit ook wettelijk is toegestaan - overlegd met de teamleider.

Compensatie en dispensatie

Op BC Broekhin gelden voor dyslectische leerlingen de volgende afspraken:

- BC Broekhin werkt niet met dyslexiepasjes; alle docenten weten immers wie in hun klas dyslectisch is. Wel wordt leerlingen aangeraden een D bovenaan hun toets te schrijven.
- Alle taaldocenten gaan soepel om met fouten in de spelling en bepaalde formuleringen. De sectie maakt hier - zonodig samen met de dyslexiecoördinator - afspraken over. Bij het examen Nederlands dienen de docenten zich aan de beoordelingsregels te houden: een soepeler beoordeling is dan niet mogelijk.
- Leerlingen hebben in principe recht op 10 minuten extra tijd bij overhoringen en proefwerken die een lesuur in beslag nemen. Indien er geen mogelijkheid is om de leerlingen meer tijd te geven (bijv. bij toetsen tijdens de vakles), geldt de regel dat ze minder opdrachten hoeven te maken of dat er een andere normering wordt gehanteerd. Het is dus van belang dat de vakdocent dit voorafgaand aan de toets goed met de leerlingen communiceert.
- Tijdens de toetsweken kan de extra tijd worden gegarandeerd. Ook dan krijgen dyslectische leerlingen 10 minuten extra bij een toets van een lesuur. Voor toetsen die twee lesuren duren, is er een verlenging van 15 minuten en bij toetsen van drie lesuren geldt een verlenging van 20 minuten.
- Bij het eindexamen geldt standaard een verlenging van 30 minuten.
- Alle toetsen worden gemaakt met lettertype Arial, lettergrootte 12, regelafstand 1,5; dit omdat ook alle examens op deze manier worden vormgegeven.
- Tijdens de toetsweken zijn er aparte toetsruimtes waar leerlingen in hun eigen tempo kunnen werken.

Daarnaast kan, in overleg met de vakdocent en de dyslexiecoördinator, besloten worden om onderstaande hulp aan te bieden. Dit wordt dus niet standaard aangeboden:

- Langere voorbereidingstijd bij opdrachten, werkstukken, spreekbeurten
- Tussentijdse toetsing over kleinere hoeveelheid lesstof
- Mondelinge toetsing i.p.v. schriftelijke toetsing

Een aantal dyslectische leerlingen heeft baat bij auditieve ondersteuning. Dit staat dan in de dyslexieverklaring vermeld. Deze leerlingen krijgen de mogelijkheid te gaan werken met gesproken lesboeken en de gratis Lex-app, waarin ze de boeken kunnen uploaden. Zowel tijdens de lessen als thuis kunnen zij de teksten in hun lesboek dan voorgelezen krijgen via de app op hun mobiele telefoon. De leerlingen moeten dus altijd hun 'oortjes' bij zich hebben. De dyslexiecoördinator bestelt vaak in eerste instantie de gesproken boeken van een of meer talen, of juist van de vakken waar de leerling in kwestie de meeste moeite mee heeft. Het aantal gesproken boeken kan altijd uitgebreid of verminderd worden. Met de leerlingen die gebruik maken van de Lex-app, heeft de dyslexiecoördinator contact via Whatsapp.

Bij toetsen kunnen deze leerlingen gebruik maken van een laptop van school, waarop het voorleesprogramma ClaroRead geïnstalleerd is. Als een leerling dit wil, dan moet er eerst even met het programma geoefend worden alvorens de procedure in gang wordt gezet. Uiteraard kan de leerling de laptop ook gebruiken om te typen.

De procedure houdt in dat wanneer een docent een toets opgeeft, hij/zij tevens een laptop reserveert bij de ict én een stick leent om de toets op te installeren. De leerling haalt kort voor de toets de gereserveerde laptop op in de mediatheek, maakt de toets bij zijn klas in hetzelfde lokaal en brengt de laptop direct na de les weer terug naar de mediatheek. De docent levert uiteindelijk de stick daar weer in. Voor de leerling betekent dit dat hij/zij wat eerder uit een les moet en wat later in een volgende les binnenkomt. Alle docenten zullen hier echter begrip voor hebben.

Bij hoge uitzondering is er in 2 en 3 havo, en op 2 en 3 vwo, de mogelijkheid tot ontheffing voor Frans of Duits. Wanneer de kansen op schoolsucces in gevaar komen voor leerlingen met een ernstige vorm van dyslexie, kan de school in overweging nemen om gebruik te maken van de mogelijkheid tot aanpassing van het programma van Frans of Duits, waarbij rekening moet worden gehouden met de doorstroommogelijkheden. Deze ontheffing wordt verleend door de teamleider in samenspraak met de leerlingcoördinator, de mentor en de dyslexiecoördinator, nadat met de ouders/verzorgers en de leerling de consequenties van deze ontheffing zijn besproken. Een en ander wordt schriftelijk vastgelegd en door ouders/verzorgers en leerling ondertekend.

Bij het toekennen van een aangepast programma gelden de volgende regels:

- Alle leerlingen volgen gedurende het eerste jaar dat het vak Frans of Duits wordt aangeboden het reguliere programma.
- Het volgen van een aangepast programma is pas mogelijk vanaf het tweede jaar dat het vak wordt aangeboden: Frans vanaf leerjaar 2 en Duits vanaf leerjaar 3. Als een aangepast programma wordt toegekend, dan kan dit vak in de bovenbouw niet meer worden gekozen. Er kan maar voor een van beide talen een aangepast programma worden toegekend. Een leerling kan alleen in aanmerking komen voor een aangepast programma als gebleken is dat andere compenserende maatregelen niet tot het beoogde resultaat leiden. Naast het bovengenoemde moet duidelijk zijn dat de leerling, ondanks zijn beperking, voldoende inzet heeft laten zien bij het betreffende vak. Een aangepast programma zal een individueel programma zijn, aangepast aan de mate van dyslexie bij de betreffende leerling.

In 4, 5 en 6 vwo heeft de dyslectische leerling in een enkel geval de mogelijkheid om ontheven te worden van het volgen van het vak Frans of Duits. Deze ontheffing wordt

verleend door de teamleider in samenspraak met de leerlingcoördinator, de mentor en de dyslexiecoördinator, nadat met de ouders/verzorgers en de leerling de consequenties van deze ontheffing zijn besproken. Een en ander wordt schriftelijk vastgelegd en door ouders/verzorgers en leerling ondertekend. Voor dyslectische leerlingen in 4, 5 en 6 vwo die Frans of Duits laten vallen, geldt de verplichting om een ander vak ter compensatie in het profiel op te nemen. Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal de plaats van de tweede moderne vreemde taal inneemt.

Dyslexiescreening

Wanneer school of ouders/verzorgers vermoedens hebben van dyslexie, wordt er een vaste procedure doorlopen. De aanvraag voor deze procedure kan vanuit school, de leerlingen of de ouders/verzorgers komen.

- 1) Wanneer een van de betrokken partijen vermoedens heeft van dyslexie, wordt dit aangegeven bij de mentor.
- 2) De mentor doet navraag bij de vakdocenten.
- 3) De mentor vraagt een dyslexiescreening aan bij de dyslexiecoördinator. Na controle + navraag van de dyslexiecoördinator, wordt de naam van de leerling doorgegeven aan de orthopedagoog.

Het screeningsonderzoek bestaat uit:

- 1) Een dossieronderzoek van de aanwezige gegevens op school (vooraf).
- 2) Een gesprek/telefoongesprek of online meet met ouders + leerling, waarin de kenmerken van dyslexie worden uitgevraagd (vooraf).
- 3) Een aantal lees- en spellingstesten, waarmee het niveau van technisch lezen en spellen in kaart wordt gebracht. Dit duurt ongeveer 1 tot 1,5 uur en vindt op school plaats.

Deze screening zal worden afgenomen op twee vaste moment in het schooljaar: vlak na de kerstvakantie (januari) en tegen het einde van het schooljaar (juni/juli). De exacte data worden bekend gemaakt in de jaarkalender en/of door de orthopedagoog gecommuniceerd.

Aan de hand van deze screening volgt er verslaglegging. Daarna wordt door de orthopedagoog geadviseerd of er meer onderzoek nodig is en een leerling moet worden

doorverwezen. Wanneer er een doorverwijzing wordt geadviseerd, wordt altijd contact opgenomen met ouders door de orthopedagoog of de dyslexiecoördinator. De resultaten van de screening worden dan ook besproken. De verslaglegging wordt te allen tijde naar ouders en leerling doorgestuurd.

Bijlage 3: Leesstrategieën (toe te passen op zakelijke teksten)

Bij het vak Nederlands leren de leerlingen met behulp van de onderstaande leesstrategieën met allerlei soorten zakelijke teksten om te gaan.

1. Oriënterend lezen

- Lees de titel.
- Lees de ondertitel.
- Kijk naar de bron; wie heeft het stuk geschreven en waar komt de tekst vandaan?
- Lees de tussenkopjes.
- Kijk naar de lay-out en lees de opvallende woorden. (vet of schuin gedrukt)
- Kijk naar de plaatjes of illustraties.
- Neem de tijd om je af te vragen wat je zelf al van het onderwerp weet.
- Welke vragen lokken de titel, tussenkopjes en plaatjes uit?
- Welke vorm heeft de tekst? (advertentie, artikel, brief, enz.)

2. Globaal lezen

- Lees de eerste alinea.
- Lees de laatste alinea.
- Wat is het onderwerp van de tekst? (In één of twee woorden.)
- Voor wie is de tekst bedoeld?
- Wat is het doel van de tekst?
(amuseren, informeren, uiteenzetten, overtuigen, mening geven, instrueren, aansporen tot handelen?)

- Wat voor soort tekst is het?
(een amuserende, een informatieve, een iteenzettende, een overtuigende, een beschouwende, een instruerende of activerende tekst?)
- Zoek de kernzinnen en markeer (of formuleer) ze.
De kernzin van een alinea is meestal de 1e, of de 2e of laatste zin van de alinea. Zie je geen echte kernzin, dan moet je hem zelf maken door de belangrijkste elementen van de alinea samen te voegen tot een zin.
- Als de kernzin de laatste zin van de alinea is, heeft die de functie van conclusie (dus), samenvatting (kortom) of aanbeveling binnen die alinea.
- Onderstreep of markeer de verbindings- of signaalwoorden.
- Lees nu de gemarkeerde en zelf geformuleerde kernzinnen door.
- Let extra op de gemarkeerde signaalwoorden.
- Wat is nu de hoofdgedachte van de tekst? (Noteer dit altijd als een hele zin.)

3. **Intensief lezen**

- Bij een schoolopdracht: lees nu eerst alle vragen en opdrachten door.
- Lees vervolgens de tekst intensief.
- Markeer overige signaalwoorden.
- Vraag je af of je de tekst (en alle woorden) begrijpt. Gebruik een woordenboek!

4. **Kritisch lezen**

- Vraag je af of de informatie juist en betrouwbaar is (zo niet: hoe komt dat?)
- Denk na over de tekst: wat vind je ervan?

Bijlage 4:

Lezen op de kaart: aanbevelingen om te komen tot een leescultuur op school

Leesoffensief

Open een leesoffensief, waarbij leraren, ouders, schoolmediathecarissen, bibliotheekmedewerkers en onderwijsassistenten de handen ineenslaan om jongeren te stimuleren tot meer diep lezen.

Leescultuur

Jongeren zijn eerder geneigd tot lezen wanneer zij worden omgeven door een 'leescultuur' waarin lezen vanzelfsprekend en belangrijk wordt gevonden. In een leescultuur zijn jongeren omgeven door medelezers, waaronder volwassenen die als leesmodel fungeren, het lezen stimuleren en ondersteunen.

Op een school met een leescultuur zijn leesexperts te vinden en voelt elke leraar – dus niet alleen die van het vak Nederlands – zich medeverantwoordelijk voor het bevorderen van het lezen en de leesmotivatie.

Het plezier in taal is er zichtbaar: er zijn activiteiten rondom taal en lezen en leerlingen worden niet automatisch gestimuleerd om 'exact' te kiezen. Op een school met een leescultuur zijn leraren lezende voorbeelden.

Curriculum

Er is een taalbeleidsplan waarin leesmotivatie een belangrijke plek inneemt.

Geef lezen en het vergroten van leesmotivatie een vanzelfsprekende plaats binnen het schoolbrede curriculum. Er zijn voor alle vakken interessante boeken te vinden die langer lezen mogelijk maken.

Het stimuleren van leesmotivatie op school is vaak afhankelijk van individuele docenten. Op veel scholen is systematisch beleid afwezig. Veranker het vergroten van leesmotivatie

goed in de kerndoelen, eindtermen en kwalificatiedossiers.

Bij de vertaling van de kerndoelen in onderwijsvormen hoort het vergroten van leesmotivatie voorop te staan.

Investerings

Scholen moeten een groter deel van hun budget voor leesbevordering reserveren. Daarbij gaat het om zowel materiële als personele uitgaven, zoals het scholen en vrijspelen van leraren voor hun rol als leesbevorderaar. Het is belangrijk dat leerlingen kunnen lezen op een rustige en fijne plek.

Samenwerking A – Bibliotheek

Scholen moeten een vast samenwerkingsverband met een bibliotheek aangaan.

B – Ouders

Als scholen en bibliotheken erin slagen interesse en waardering te kweken bij ouders voor de leesactiviteiten van hun kinderen, komt ook de leescultuur in de thuisomgeving een stap dichterbij. Het betrekken van ouders is niet altijd eenvoudig. Een deel van de ouders leest zelf nauwelijks en sommige ouders zijn laaggeletterd of hebben moeite met de Nederlandse taal. Er zijn steeds vaker op ouders gerichte activiteiten gekoppeld aan de Bibliotheek op School. Dergelijke initiatieven zouden grootschaliger en systematischer kunnen plaatsvinden, zodat ook alle ouders met oudere kinderen worden betrokken.

Leesaanbod:

Een voorwaarde voor het vergroten van de leesmotivatie is de beschikbaarheid van een rijk aanbod van boeken en teksten. Zorg voor een breed en veelkleurig leesaanbod dat aansluit op de belevingswereld van jongeren. Versoepel de normen voor wat in de klas gelezen mag worden. 'Graphic novels' hebben een bewezen gunstig effect op de leesattitude en het verwerven van literaire competenties.

E-readers:

Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen smartphones en tablets aan de ene

kant en e-readers aan de andere. De eerste categorie is minder geschikt voor 'diep' lezen, aangezien de concentratie vaak verstoord wordt door binnenkomende appjes en mails. Wanneer leerlingen van een e-reader gebruik maken, is dat niet aan de orde. Het voordeel van e-readers is het grote aanbod, dat direct oproepbaar is.

Activiteiten:

A – organiseer motiverende leesgerelateerde activiteiten

De motivatie om diep te lezen kan worden aangewakkerd door in te spelen op de behoefte aan autonomie, competentie en sociale verbondenheid van jongeren. Zo kunnen leraren leestaken geven die leerlingen deels zelf vormgeven (autonomie), die uitdagend zijn maar niet te moeilijk (competentie) of die gezamenlijk worden uitgevoerd (sociale verbondenheid).

Te denken valt aan gesprekken over boeken, het acteren van personages, het bijwonen van een theatervoorstelling over het gelezen of te lezen boek, schrijven en lezen over een boek, en ontmoetingen met auteurs. Activiteiten rondom boeken wakkeren niet alleen de motivatie aan, maar kunnen ook de effecten van het lezen – zoals beter begrijpen van verhalen, verschillende perspectieven leren innemen en het uitbreiden van de woordenschat – vergroten.

'Vrij lezen' op school en thuis werkt motiverend en bevordert de leesvaardigheid. Het is van belang hiervoor onderwijstijd vrij te maken en leerlingen te laten kiezen uit een breed aanbod van boeken en teksten.

B – voer een leesgesprek met leerlingen

Om gemotiveerd te blijven moet diep lezen succeservaringen bieden. Leraren kunnen leerlingen in verschillende fasen van het leesproces ondersteunen door een individueel leesgesprek met leerlingen te voeren. Leraren kunnen in deze gesprekken de leerling wegwijs maken in het leesaanbod. Daarnaast kunnen ze gerichte instructie geven in leesstrategieën. Ten slotte kunnen ze ontwikkelingen in de leesvaardigheid en leesmotivatie van de leerling monitoren en motiverende feedback geven.

C – blijf voorlezen, ook aan oudere kinderen

Voorlezen stelt leerlingen in staat om teksten te ervaren die ze wel interessant vinden, maar uit zichzelf nog niet goed kunnen lezen omdat het niveau te hoog is. Voorlezen is dus niet alleen iets voor voorschool en primair onderwijs. Deze zelfde aanbeveling betreft uiteraard ook ouders van oudere kinderen. In veel gezinnen stikt de voorleespraktijk als kinderen een jaar of tien zijn en redelijk goed op eigen kracht kunnen lezen.

D – speel in op specifieke behoeften en interesses

In het leesonderwijs kunnen leraren inspelen op persoonlijke interesses en specifieke behoeften die gerelateerd zijn aan leeftijd, leesniveau, gedrags- of leerproblematiek, sekse en sociaal-economische en culturele achtergrond (waaronder de talige achtergrond). Zo is het met name voor zwakkere lezers belangrijk om concurrentie met leeftijdsgenoten in leesvaardigheid te vermijden en te focussen op de eigen vorderingen. Voor lezers met ADHD en verstandelijke handicaps is het van belang om visuele ondersteuning te bieden. Bij jongens is het belangrijk om een duidelijk leesdoel te hebben terwijl bij meisjes vooral positieve feedback bijdraagt aan hun leesmotivatie. Bij leerlingen met een meertalige achtergrond is het van belang verschillende boeken rondom hetzelfde thema te lezen. Dit vergroot hun competentiegevoel omdat termen bekend raken.

Scholing

Stel leesspecialisten aan of huur ze in. Leesspecialisten zijn deskundig over het motiveren van jongeren tot lezen. Ook vervullen zij coördinerende taken op het gebied van leesbevordering. Om de kwaliteit van leesspecialisten te borgen is het van belang dat ze gepast worden geschoold en voldoende tijd krijgen voor het uitoefenen van hun taken.

Ouders, pedagogisch medewerkers, klassenassistenten, leraren en bibliotheekmedewerkers kunnen allemaal de rol van leesbevorderaar vervullen. Hoe zij hun rol invullen hangt mede af van hun deskundigheid. Niet alle leesbevorderaars zullen ook leesspecialist worden. Het is aan bibliotheken en scholen om leesspecialisten strategisch in te zetten. Leesspecialisten kunnen leesactiviteiten organiseren en leesbevorderaars ondersteunen.

Leesspecialisten beschikken over verschillende kwaliteiten. Waar leesspecialisten van de bibliotheek met name deskundig zijn in het boekenaanbod, zullen leesspecialisten van scholen vooral deskundig zijn in de pedagogiek en de inbedding van leesactiviteiten in het curriculum en de specifieke pedagogische context. Idealiter werken de specialist van de school en de specialist van de bibliotheek samen en hebben zij te maken met teams van leesbevorderaars – docenten, bibliothecarissen, ouders – die alleen basale kennis over het bevorderen van leesmotivatie hebben.

Naast initiële scholing is ook nascholing nodig voor zittende leraren. Schoolbesturen en leraren kunnen hieraan een impuls geven door hun ambities duidelijk te formuleren.

Case Studies

Een Amerikaanse school die van zwakke lezers sterke lezers maakte

Er zijn scholen die uitzonderlijke onderwijsprestaties leveren en erin slagen van zwakke, ongemotiveerde lezers sterke en gemotiveerde lezers te maken. Er is uitvoerig onderzoek gedaan naar waarom de Benchmark School in Media in de Amerikaanse staat Pennsylvania zo succesvol was. Verschillende factoren bleken een rol te spelen. In de eerste plaats werd de hoogste prioriteit aan lezen toegekend. Naast leesstrategieën kwam ook leesmotivatie aan de orde bij alle vakken van het curriculum. Er was veel tijd voor het lezen van verhalen. Ouders werden erbij betrokken om erop toe te zien dat hun kinderen 20 tot 30 minuten per dag een boek lazten. Docenten stelden hoge eisen aan het lezen en toetsten met regelmaat de prestaties van hun leerlingen.

Ook algemene factoren speelden een rol, zoals rust en orde in de klas, een goede schoolorganisatie, hooggekwalificeerde docenten en nauwe contacten met onderzoekers die met name deskundig waren op het gebied van leesbevordering. De leerlingen lieten overigens niet alleen op het gebied van lezen maar ook op andere terreinen opvallende progressie zien.

Samenwerking tussen bibliotheek en school

Een case study van Tonne & Pihl (2017) beschrijft hoe Noorse leraren en

bibliotheekmedewerkers met een 'literatuurgebaseerde benadering' langere tijd het lezen van hun leerlingen hebben gestimuleerd en zodoende een leescultuur tot stand brachten. Dit programma omvatte vrijwillig lezen, toegang tot uiteenlopende boeken en beloningen om te lezen. Daarnaast was het lezen ingebed in gezamenlijke activiteiten, zoals het acteren van personages, theater- en filmbezoek, gesprekken over de gelezen boeken, creatief schrijven, en ontmoetingen met auteurs. Door te luisteren naar voorlezende leraren en bibliothecarissen werden die gezien als lees-model. Leerlingen bezochten de bibliotheek op locatie zeven keer per jaar. Hier introduceerden bibliothecarissen nieuwe literatuur aan leerlingen en leraren.

Leerlingen die vanaf groep vier het vierjarige programma gevolgd hadden, lazen in het laatste jaar circa 15 boeken van 100 pagina's. 90 procent van de leerlingen bezocht uit zichzelf ten minste een keer per week de bibliotheek, waar 95 procent boeken leende en 64 procent ook boeken las, vaak gezamenlijk met vrienden.

De resultaten van de Noorse studie komen overeen met die van een grootschalige Amerikaanse studie naar het effect van leesconsulenten van de bibliotheek op het lezen van leerlingen op de basisschool (groep 1 tot en met 8). Uit deze studie bleek dat leerlingen die op een school zaten waar gekwalificeerde 'leesexperts' ('teacher librarians') werden ingeschakeld hogere scores behaalden op leesvaardigheidstoetsen en vaker de bibliotheek bezochten dan leerlingen op scholen zonder leesexpert.